

HANDLEIDING

HANDBOEK INRICHTING VAN DE OPENBARE RUIMTE

Inleiding

Voor u ligt het Handboek Inrichting van de Openbare Ruimte (HIOR), waarin de algemene inrichtingseisen voor de openbare ruimte van de gemeente Wijdmeren zijn opgenomen. In deze handleiding staat een korte toelichting op het fenomeen HIOR en hoe er in de praktijk mee omgegaan moet worden. Ook bevat de handleiding informatie over de status, het actueel houden van het handboek en de opzet van de specificatiebladen.

HIOR

Vanuit de activiteiten die door de afdelingen Beheer Openbare Ruimte (BOR) en Ruimtelijke Ontwikkeling (RO) worden verzorgd (denk aan beleidsontwikkeling, voorbereiding werken, uitvoering, beheer), worden door deze afdelingen eisen gesteld waaraan de inrichting van de openbare ruimte moet voldoen. De eisen hebben betrekking op zowel het proces als op bijvoorbeeld het ontwerp, materiaalkeuze, beheeraspecten en het eindresultaat.

Deze eisen waren deels op papier vastgelegd (bijvoorbeeld in bestekken), maar zaten voor een groot deel ook in de hoofden van de medewerkers. Om inzicht te krijgen in alle eisen die gesteld worden aan de inrichting van de openbare ruimte, is het vervaardigen van een standaard programma van eisen voor de gemeente Wijdmeren geïnitieerd. Dit standaard programma van eisen heeft de naam "HIOR" meegekregen. Het HIOR vergemakkelijkt en verduidelijkt de communicatie met externe partijen (projectontwikkelaars, ingenieurs- en adviesbureaus, aannemers) en interne partijen (nieuwe collega's, andere afdelingen etc.).

Opzet HIOR

Er is voor gekozen om de inrichtingseisen in een losbladig systeem op te nemen, dat zowel op papier als digitaal beschikbaar is. Dit omdat inrichtingseisen aan verandering onderhevig kunnen zijn, bijvoorbeeld als gevolg van wijzigingen in beleid, wet- en regelgeving of als gevolg van voortschrijdend inzicht. Het vervangen van een blad is – zowel digitaal als analoog - eenvoudiger en overzichtelijker dan het vervangen van een boekwerk, waardoor de actualisatiefrequentie indien gewenst hoger kan zijn.

De lay-out van de losse bladen – zogenaamde specificatiebladen – is gebaseerd op een door Buro CITE ontwikkeld model, dat aangepast is aan het model dat CROW adviseert (Leidraad inrichten openbare ruimte, publicatie 266). Dit betekent dat er eerst een hoofdingeling is gemaakt naar structuren en objecten die bij het inrichten en beheren van de openbare ruimte herkenbaar zijn. Bijvoorbeeld: weginfrastructuur, riolering, groen, kunstwerken etc. Vanuit deze hoofdingeling is een nadere onderverdeling gemaakt naar eisen en richtlijnen die op stedenbouwkundig niveau (eisen m.b.t. stedenbouw, verkeer, beleid), inrichtingsniveau (eisen m.b.t. ontwerp, gebruik en prestatie) en uitvoeringsniveau (eisen m.b.t. prestatie, constructie, materiaal, bouwstoffen en beheer) van toepassing zijn.

Specificatiebladen (hoofdstukken)

De (inrichtings)eisen die aan deze onderdelen zijn toegekend, zijn weergegeven op zogenaamde "specificatiebladen". Deze specificatiebladen vormen de verschillende hoofdstukken van dit handboek.

Het specificatieblad bestaat uit een algemeen gedeelte (bovenste gedeelte) waarin administratieve zaken zijn opgenomen en een gedeelte waarin de omschrijvingen en eisen zijn opgenomen.

Administratief gedeelte

Hoofdstuk: 2	RIOLERING (INCLUSIEF DUIKERS)	Controle: B. Kiewiet
Datum: 1 augustus 2011		Vrijgave: P.M.M. Buijs
Versie: 1.0		Eigenaar: I. Middag

- **Hoofdstuk:** het volgnummer van het specificatieblad (conform inhoudsopgave en – in de analoge versie – het tabbladnummer).
- **Datum:** de datum van de laatste uitgave van het specificatieblad.
- **Versie:** het versienummer van het HIOR.
- **Controle:** de medewerker die verantwoordelijk is voor de controle van de inhoud van het specificatieblad.
- **Vrijgave:** Eindverantwoordelijk is het afdelingshoofd van de afdeling die het opstellen en actualiseren van het HIOR geïnitieerd heeft.
- **Eigenaar:** Elk specificatieblad kent een eigenaar. Deze eigenaar is er verantwoordelijk voor dat de inhoud van het specificatieblad actueel is en blijft. De eigenaar is ook betrokken bij de periodieke evaluatie van de specificatiebladen.

Gedeelte met eisen

Objecten en eisen			Hardheid	Bron	Bijlage
Stedenbouwkundig niveau (eisen m.b.t. stedenbouw, verkeer, beleid)					
Gebiedsoort	Onderwerp	Beleids-eisen (en evt. gebruikseisen)			
Alle gebieden	Algemeen	Ontwerp volgens het project Decentralisatie Duurzaam Veilig 2 (DDV2) en Actieprogramma Verkeersveiligheid	R	1, 2, 3	
		Laat hoofdroutes voor langzaam verkeer zoveel mogelijk langs voorkanten van gevels lopen in verband met sociale controle.	R	4	
		Ontwerp conform Handboek Politiekeurmerk Veilig Wonen.	R	4	
		Gebruik voor alle verkeerstechnische ontwerpen de maatvoering conform ASVV en relevante CROW-publicaties. Zij geven richtlijnen voor minimummaten.	R	5	
Categorisering		Wegcategorieën zijn vastgelegd in het Wegcategoriseringsplan van de gemeenten Wijdmeren.	R		1
		Diverse wegen zijn benoemd in het 'Routewijplan' van de brandweer. Dit betreft wegen met een minimale breedte van 3,50 m. en geen snelheidbeperkende voorzieningen als drempels en asverschuivingen.	R		
Bereikbaarheid		Goede bereikbaarheid van de economisch belangrijke delen (centrum, bedrijventerreinen) moet gegarandeerd zijn, door de hoofdwegenstructuur waar nodig te verduidelijken en rekening te houden met voldoende capaciteit	R		
		Bedrijventerreinen zo direct mogelijk op de hoofdwegenstructuur aansluiten.	R		
		Fietsinfrastructuur naar de bedrijventerreinen vanuit een willekeurig punt in de gemeente zo rechtstreeks mogelijk laten zijn, eventueel door verblijfsgebieden heen.	R		
		Fietsinfrastructuur vormt een samenhangend geheel en sluit aan op de herkomsten en bestemmingen.	R		

- **Niveaus:** zoals hiervoor is aangegeven zijn de eisen en richtlijnen ingedeeld op drie niveaus: stedenbouwkundig niveau, inrichtingsniveau en uitvoeringsniveau. Het stedenbouwkundig niveau bevat eisen en richtlijnen m.b.t. stedenbouw, verkeer en beleid. Het zijn eisen en richtlijnen die over het algemeen relevant zijn voor de initiatief fase en definitief fase van een project. Op het inrichtingsniveau zijn eisen en richtlijnen opgenomen m.b.t. ontwerp, gebruik en prestatie. Deze eisen en richtlijnen hebben over het algemeen betrekking op de ontwerp fase van een project (voorontwerp, definitief ontwerp). Het uitvoeringsniveau bevat eisen die van toepassing zijn op de prestatie, de constructie, het materiaal en de bouwstoffen. Dit niveau bevat ook eisen en richtlijnen m.b.t. de realisatie en het beheer.
- **Gebiedsoort:** Onder gebiedsoort kunnen eisen en richtlijnen worden opgenomen die op specifieke gebieden van toepassing zijn. Gemeente Wijdmeren maakt echter geen onderscheid in ambitieniveaus voor de inrichtingskwaliteit van verschillende gebieden. Om die reden is in alle bladen de term "Alle gebieden" aangehouden.
- **Onderwerp:** Alle specificatiebladen zijn onderverdeeld in een aantal logische en herkenbare onderwerpen. Alle onderwerpen bij elkaar geven een compleet beeld en eisenpakket van de

discipline die beschreven is het betreffende specificatieblad.

- **Eisen:** afhankelijk van het niveau (stedenbouwkundig niveau, inrichtingsniveau, uitvoeringsniveau) zijn onder dit kopje de beleidseisen, de ontwerp-, gebruiks- en prestatie-eisen of de eisen m.b.t. prestatie, constructie, materiaal, bouwstoffen, uitvoering en beheer opgenomen.
- **Hardheid:** De inrichtingseisen kunnen van verschillende aard zijn. In het HIOR wordt onderscheid gemaakt tussen eisen met de hardheid van een wet (W), (gemeentelijk) besluit (B), (NEN)norm (N) of richtlijn (R). Verreweg de meeste eisen hebben de hardheid van een Richtlijn. Dat wil zeggen dat afwijken van de eis is toegestaan, mits de afwijking is besproken met en goedgekeurd door de betreffende beheerder en de gevolgen van het afwijken inzichtelijk zijn gemaakt.
- **Bron:** Het HIOR moet gezien worden als aanvulling op reeds bestaande wetgeving, beleidsnota's, normen en richtlijnen. Eisen die hierin staan zijn over het algemeen niet nog eens overgenomen in de specificatiebladen. Er wordt in de kolom "Bron" wel verwezen naar deze stukken met behulp van een nummer. Het nummer verwijst naar een apart blad achter het specificatieblad (in het Excel-bestand het tweede tabblad) waarop een overzicht van de brondocumenten is opgenomen.
- **Bijlage:** Relevante digitaal beschikbare documenten zijn als bijlage aan het handboek toegevoegd. Het nummer in deze kolom verwijst naar het aparte blad achter het specificatieblad (in het Excel-bestand wederom het tweede tabblad) waarop een overzicht van de bijlagen is opgenomen.

Gebruik HIOR

In augustus 2011 is de eerste versie van het HIOR gerealiseerd en beschikbaar gesteld aan de medewerkers van de gemeenten Wijdmeren. Deze eerste versie is tot stand gekomen door de opgave van eisen en uitgangspunten door verschillende specialisten, ontwerpers, verkeerskundigen, toezichthouders en beheerders.

Aangezien het HIOR een "levend" document is, verdient het zeker bij de eerste versie van het handboek aanbeveling om voorafgaand aan het verstrekken van specificatiebladen aan derden te controleren of de aangegeven eisen de juiste zijn. Dit kan bijvoorbeeld door bij het interne startoverleg van het project een projectgebonden programma van eisen op te stellen (zie ook de eisen in de definitiefase van het specificatieblad Planvormingsproces) en daarbij gezamenlijk vast te stellen of alle eisen uit de HIOR integraal van toepassing worden verklaard. Mogelijk moeten specifiek voor dat project geldende eisen worden gesteld of uitzonderingen worden gemaakt. De resultaten van de aanpassingen moeten worden vastgelegd in het verslag van de bespreking.

Let wel, op het moment dat wordt besloten om af te wijken van HIOR, moet dit zijn kortgesloten met de desbetreffende beheerder(s), dit is vaak ook de eigenaar van het specificatieblad. De consequenties van de afwijking (bijvoorbeeld ten aanzien van beheer en de kosten die ermee gemoeid zijn) moeten in beeld zijn.

Actualisering HIOR

Zoals eerder aangegeven, het HIOR is een levend product. Met andere woorden, het is nooit echt "klaar". Wijzigingen in beleid, wet- en regelgeving, maar ook bijvoorbeeld een projectevaluatie of praktijkervaring met materialen of (verhardings)constructies kunnen aanleiding zijn om aanpassingen in het HIOR door te voeren. Dat dit ook zorgvuldig gebeurt, is erg belangrijk om te voorkomen dat bijvoorbeeld verouderde eisen van toepassing worden verklaard of dat een materiaal of ontwerp waarmee slechte ervaringen zijn opgedaan opnieuw wordt voorgeschreven in een bestek.

Om die reden kent elk specificatieblad een "eigenaar". Deze eigenaar is een specialist op het gebied van het betreffende specificatieblad (vaak de beheerder) en is er verantwoordelijk voor dat het specificatieblad actueel blijft. Dit geldt niet alleen voor de eisen die zijn vermeld, maar ook voor de verwijzing naar de documenten, het ambitieniveau (eis of richtlijn), de fase van het project waarop de eis betrekking heeft etc.

Alle eigenaars komen onder leiding van de HIOR-coördinator minimaal 1 keer per jaar bijeen om het handboek te evalueren. De HIOR-coördinator zorgt ervoor dat alle opmerkingen en verbeteringen centraal worden verwerkt en dat de aangepaste specificatiebladen (digitaal) worden verspreid. Indien er reden is om buiten de vaste evaluatiemomenten om een aanpassing in een specificatieblad door te voeren, is dat ook mogelijk.

Tot slot

Een succesvolle (door)ontwikkeling van HIOR valt of staat in eerste instantie met maar één criterium: het handboek moet gebruikt gaan worden, toegepast worden bij de dagelijkse werkzaamheden. **Dus: pas het zoveel mogelijk toe in de dagelijkse praktijk.** Toets de eisen en voorschriften die erin staan in de dagelijkse praktijk en geef gevraagd en ongevraagd terugkoppeling aan de HIOR-coördinator en de eigenaren van de specificatiebladen. Alleen op die manier kan het HIOR verder verbeterd worden en van toegevoegde waarde zijn bij het werken in de openbare ruimte en de communicatie tussen de beleidsmedewerker, ontwerper, verkeerskundige, werkvoorbereider, toezichthouder en beheerder!

Het is zaak om afwijkingen en verbeteringen die uit het gebruik van het HIOR naar voren komen goed te registreren en, inclusief motivering, door te geven aan de HIOR-coördinator.

Alle gebruikers van het HIOR zijn er zelf verantwoordelijk voor dat gewerkt wordt met de meest recente versies van de specificatiebladen. Indien het HIOR digitaal ter beschikking is gesteld en een gebruiker besluit de specificatiebladen uit te printen, dient regelmatig gecontroleerd te worden of er geen nieuwere versie beschikbaar is.